

DRŽAVNOPRAVNI KONTINUITET BOSNE I HERCEGOVINE I PITANJE NACIJE¹

Prof. dr. emeritus Omer Ibrahimagić

Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu

SAŽETAK

*Ovom temom autor nastoji da ponovo aktualizira problem državnopravnog kontinuiteta Bosne i Hercegovine, kao i postojanje nje-
ne političke nacije, koji su neki historičari već odavno arhivirali, a
on im kuca na prozor, a ne više na vrata, koliko se ova pitanja na-
meću kao životna za savremenu državu Bosnu i Hercegovinu. Ovo
posebno poslije agresije na Bosnu i Hercegovinu 1992. – 1995., ko-
jom su agresori bili zaprijetili njenom nestanku sa geografske karte
Zapadnog Balkana, kao i nestankom Bosanaca kao njene nacije.*

*Uz razjašnjenje njenog kontinuiteta i diskontinuiteta kompara-
tivnom analizom sa postavljanjem istog takvog pitanja u kakvom
su statusu u tom pogledu bili njeni susjedi Srbija, Hrvatska i Crna
Gora, dobija se odgovor da je Bosna i Hercegovina bila stabilnija
državno-pravna i politička činjenica i u Srednjem vijeku nego što
su to bila sva tri njena susjeda.*

*Naime, susjedi su njenu državnost osporavali na pitanju postoja-
nja ili nepostojanja bosanske nacije. Naime, negirali su postojanje
bosanske države time što su tvrdili da ona nema svoje nacije, po-
stavljajući znak jednakosti između etnije i nacije. Suprotno moder-
nom shvaćanju nacije pod kojom se podrazumijevaju građani kao
politički narod, kao DEMOS države, pod kojim se podrazumijevaju
sve etničke i vjerske skupine koje egzistiraju u državi. Oni svi skupa
jesu nacija dotične države. Tako i Bosna i Hercegovina kao neza-
visna i suverena država u kojoj su etničke skupine Srba, Hrvata,
Bošnjaka i Ostalih koji se etnički neizjašnjavaju, čine politički na-
rod Bosne i Hercegovine, njena su nacija njeni državljani – Bosanci.*

Ključne riječi: Bosna i Hercegovina, državnopravni kontinuitet, nacija, etnija, građanin, Bosanac.

1 Rad predstavlja izlaganje autora na okruglom stolu „Državno pravna istina Bosne i Hercegovine 1945. – 2025.“ koji je 13. decembra 2014. godine održan na Pravnom fakultetu Univerziteta u Tuzli.

Za Bosnu i Hercegovinu obično kažemo da je ona hiljadugodišnja zemlja. Zato bih predložio da danas razmotrimo dvije dimenzije njenog hiljadugodišnjeg postojanja, za koji period imamo pisanih tragova u njenoj historiji. Po mome mišljenju Bosnu, to je njeno pravo historijsko ime, a ne austrougarski kolonijalni naziv Bosna i Hercegovina, trebamo razumijevati prvo kao geopolitički prostor i teritorijalno-administrativnu političku činjenicu. Ako smo saglasni u tome da taj teritorij kao takav egzistira više od hiljadu godina pod istim imenom, potom možemo razmatrati i njenu drugu dimenziju, koliko je Bosna dugo i državopravna politička činjenica.

1. Početak utvrđivanja toga geopolitičkog teritorija pod imenom Bosna historijski datira od prvog pomena „zemlje Bosne“ 949. godine u djelu „De administrando imperio“ (Upravljanje carstvom) bizantskog cara Porfirogeneta.²

Bosna i Hercegovina u okviru Balkanskog poluostrva ima geopolitičku autonomnost upućenu na Jadransko more i čini njegovo zaleđe, pa je tako geopolitički vezana za zapadni, a ne za istočni dio poluostrva. Pa je stoga uključena u zapadni svijet. Tu činjenicu potvrđuje i historija. U starije željezno doba (halštatsko) ilirska plemena zaposjela su cijeli prostor zapadnog dijela Balkanskog poluostrva. Iza Ilira useliše se u ove krajeve i Kelti. Kasnije došlo je između ilirskih plemena i Rimljana do borbi za pomenuti prostor, pri čemu su ilirska plemena bila nadvladana. Iza toga dolazi još jedna značajna historijska činjenica, koja taj geopolitički položaj Bosne i Hercegovine jasno utvrđuje, a to je dioba rimskog carstva na istočni i zapadni dio u doba Teodosija (395.). Time je učinjen prvi pokušaj povlačenja demarkacione linije između Istoka i Zapada na prostoru Balkana. Ta podjela nije učinjena kao posljedica nečije pobjede u ratu, već pomoću prirodnih geografskih uslova na terenu. Ta podjela također odgovara i kulturnim vezama tih zemalja sa Zapadom, odnosno sa Istokom.³

2 Porfirogenit, K. (1994.), *O upravljanju carstvom*, August Cesarec i AGM, Zagreb, 92.

3 Lukas F. (1991.), *Bosna i Hercegovina u geopolitičkom pogledu*, u knjizi *Povijest Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463.*, knjiga prva, drugo izdanje, HKD „Napredak“, Sarajevo, 55-56.

U doba seobe naroda na prostore današnje Bosne i Hercegovine naseliše se i Goti, Tračani, Huni i Slaveni. Tračansko pleme Basanisa dalo je ime ovom geopolitičkom prostoru i rijeci u njegovom središtu – Bosna.⁴

Historijsko središte, dakle, iz kojeg je nikla bosanska država jeste Porfirogenetov chorion Bosona (zemlja Bosna), kraj oko rijeke Bosne i njezinih pritoka u gornjem toku do Vranduka. Ime **Bosna** se vremenom proširilo na veliku državu od Save i Drine do mora. Njeni historijski dijelovi su bili još: **Usora i Soli** u sjeveroistočnoj Bosni, koje se posebno spominju ali im je prošlost uz male izuzetke bila zajednička. **Donji krajevi** obuhvatali su prostor oko Gornje Sane i Vrbasa, koje je u XII stoljeću vjerovatno ban Kulin sjedinio s Bosnom. **Zapadne strane** čine prostor triju polja Glamočkog, Duvanjskog i Livanjskog prisajedinjen Bosni u XIV stoljeću. **Humska zemlja** prostirala se od izvora Neretve do Jadranskog mora, obuhvatajući poluotok Pelješac sa Stonom, koju je Bosni pripojio Stjepan II Kotromanić, koja se kasnije nazvala Hercegovinom. **Pri-morje** se zvao prostor oko Dubrovnika do Hercegnovog. **Podrinje sa Polimljem** se zvala oblast oko Gornje Drine i rijeke Lim, koja se trajno pripojila Bosni za vladavine kralja Stjepana Tvrtka I (1377-1391).⁵

Dakle, zemlja pod imenom Bosna u kontinuitetu od tada egzistira 1.065 godina. U tom podatku je potvrda one fraze koju u kolo-kvijalnom govoru često ponavljamo da Bosna ima svoje hiljadugodišnje postojanje. To nimalo nije beznačajna historijska činjenica. Da na istom geografskom prostoru (teritoriju), ne pomaknutom, ni lijevo, ni desno, ni gore, ni dole, hiljadu godina egzistira ZEMLJA BOSNA, za razliku od njenih susjeda Srbije i Hrvatske, čije se historijsko središte pomicalo. Mnogo veće zemlje danas u Evropi se ne bi mogle pohvaliti tako dugim historijskim trajanjem pod istim imenom na istom geografskom prostoru. Poznat mi je identičan primjer, koji bi se mogao uporediti sa Bosnom, to je Poljska. Poljska je 70-ih godina XX stoljeća proslavljala „Tišonc lat krajove Polske“.

4 Pašić, I. (2012.), *Tračko ime Bosna i Tračani u Bosni*, BZK „Preporod“, Sarajevo, 2012.

5 Lukas, F., *op.cit.* 63-64.

Mi Bosanci smo, prije Poljaka, trebali 1949. godine proslaviti „Hiljadu godina zemlje Bosne“.

Kontinuitet zemlje Bosne s njenim jedinstvenim geografskim teritorijem je neupitan i on traje, kao što je rečeno, neprekinuto 1.065 godina.

2. Državnopravna egzistencija Bosne dijeli sudbinu zemalja u svome okruženju, koje su bile pod stalnom prijetnjom ili dominacijom Bizanta, Ugarske i Osmanlija (Turske). I o tome nema saglasnosti među historičarima, posebno među historičarima naših susjeda, koji obostrano svojataju Bosnu kao srpsku, odnosno kao hrvatsku zemlju, osporavajući joj srednjovjekovnu državnost i suverenost, već da je bila samo krajolik. Tvrde još da su Osmanlije osvajanjem Bosne u njoj zatekli samo etničke Srbe, koji su primili islam i time izdali „pradedovsku veru“, ili samo etničke Hrvate, koje kao muslimane smatraju „cvijećem“ hrvatskog naroda, a ovi prvi (Srbija sa Crnom Gorom) radije bi ih pobili ili natjerali da se vrate „pradedovskoj veri“ ili iselili u Aziju. Ono oko čega se jedino slažu naši susjedi jeste, da ako zemlja Bosna ne može u cijelosti pripasti samo Hrvatskoj ili samo Srbiji, oni bi je rado podijelili između sebe. Ali ni tu se ne slažu koliko će te zemlje pripasti jednima, a koliko drugima.

Ali na njihovu žalost nauka DRŽAVU prepoznaje po činjenici vršenja **javne vlasti**. To je bitan politički kriterij kojim se određuje da li je jedna zemlja država ili nije. Historičarka Nada Klaić u svome djelu „Srednjovjekovna Bosna“⁶ tvrdi da jedino organizacija javne vlasti može biti „znak prepoznavanja“ za politički individualitet neke zemlje. Ako se pođe od toga kriterija, kaže ona, a ne od naziva vladara, da li je ban, kralj ili car, „u Bosni je stvorena politička vlast prije hrvatske ili srpske vlasti“.⁷

Rani period srednjovjekovne Bosne je dosta zatamnjen nedostatkom izvora, ali ipak historija potvrđuje da je Bosna od početka XII stoljeća samostalna država. Jedan ugarski dokument iz 1137. godine označava Bosnu kao „bosnensis ducatus“. Tu činjenicu potvrđuje citat iz Cinamova djela, da u tom vremenu (sredina XII sto-

6 Klaić, N. (1994.), *Srednjovjekovna Bosna*, „Eminex“, Zagreb, 18.

7 *Ibid.*, 19.

ljeća): „Bosna nije potčinjena arhižupanu Srba nego narod u njoj ima poseban način života i upravljanja“.^{8*}) Ban Borić je prvi po imenu poznati bosanski vladar. Potom slijede Kulin ban koji svojom Poveljom Dubrovčanima (1189) o slobodi kretanja i trgovanja potvrđuje da je suvereni vladar Bosne. Potom slijede ban Ninoslav, Prijezda I, Prijezda II, Prijezda III, Stjepan I, Stjepan II, Tvrtko I, prvo kao ban, a od 1377. godine kao prvi kralj Bosne, a potom kraljevi Bosne su Dabiša, Jelena Gruba, Stjepan Ostoja, Tvrtko II, ponovo Stjepan Ostoja, Stjepan Ostojić, ponovo Tvrtko II, Stjepan Toma Ostojić i posljednji kralj Stjepan Tomašević (1461-1463.). Zar to nisu dovoljni argumenti da je Bosna u srednjem vijeku bila država, a u vrijeme kralja Tvrtka I najmoćnija država na današnjem Zapadnom Balkanu.

Ali ta historijska činjenica velikosrpskim i velikohrvatskim historičarima nije bila dovoljna. Srpski historičar Ljubo Stojanović 1929. godine objavljuje knjigu „Srpski vladari u srednjovjekovnoj Bosni“, a 1942. godine hrvatski historičar Dominik Mandić objavljuje knjigu „Hrvatski vladari u sredovječnoj Bosni“. Ovo svojatanje bosanskih vladara, kao srpskih, odnosno hrvatskih, čini zanimljivim činjenica da se prvi ohrabrio objaviti ovu knjigu u godini Aleksandrove diktature 1929., a drugi, u drugoj godini Pavelićevog režima (1941.-1945.) u Hrvatskoj (NDH) u čijem sastavu je, voljom fašista Hitlera i Musolinija, bila i okupirana Bosna i Hercegovina.

Da bi potvrdili da Bosna nije bila samostalna srednjovjekovna država velikosrpski i velikohrvatski historičari su bosansko srednjovjekovno pravo prisvojili kao srpsko, odnosno hrvatsko srednjovjekovno pravo na tlu Bosne. U zbornike spomenika srpskog, odnosno hrvatskog prava nekritički se uključuju sačuvani dokumenti autentičnog bosanskog srednjovjekovnog državnog prava i tumače se kao dokumenti srpskog ili hrvatskog prava.

U ovim falsifikatima radilo se ne o naučnoj argumentaciji, već o ideologijskim motivima koji su se uklopili u šire političke koncepte prisvajanja ne samo zemlje Bosne, već i njene kulture kao svoje, kao i društveno-političke i državno-pravne historije Bosne

8 *Ibid.*, 54.

kao svoje zbog državnopravnih pretenzija Srbije i Hrvatske prema Bosni. Od tada, pa sve do danas. Njihovi nacionalisti se toga neće odreći ni u budućem vremenu.

3. U odnosu na našu današnju temu možemo, dakle, potvrditi neovisno od gore navedenih velikosrpskih i velikohrvatskih osporavanja bosanskohercegovačke državnosti u srednjem vijeku, pa i devedesetih godina prošlog stoljeća, kada su pokušali ratom da je između sebe podijele, nehajuci za činjenicu da je međunarodno-pravno priznata kao nezavisna i suverena država, da je historijska nauka utvrdila da je Bosna u kontinuitetu bila suverena država od početka XII stoljeća do 1463. godine kada su joj Osmanlije oduzele državnost i suverenost. U narednih 480 godina, do Prvog zasjedanja Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Bosne i Hercegovine (1943), Bosna je imala prekinutu svoju državnost i suverenost i bila pod upravom 415 godina Osmanskog carstva (1463-1878), 40 godina Austro-Ugarskog carstva (1878-1918) i 25 godina kraljevina SHS i Jugoslavije (1918-1943). To je bio njen, skoro polumilenijski državnopravni diskontinuitet.

Ako problem državnopravnog diskontinuiteta posmatramo historijski u kakvom su državnopravnom položaju bile do 1943. godine ostale federalne jedinice koje su također u toku Narodnooslobodilačkog rata protiv fašističke okupacije (1941-1945) obnovile svoju državnost i bile konstitutivni elementi, kao države članice, Demokratske federativne Jugoslavije (DFJ) konstituirane na Drugom zasjedanju Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije (29.11.1943.), državnopravni diskontinuitet Bosne bio je kraći nego Slovenije, Hrvatske, Makedonije i Crne Gore, a za 161 godinu duži od državnopravnog diskontinuiteta Srbije (1459-1878). Slovenija je bila nešto manje od hiljadu godina u državnopravnom diskontinuitetu, Makedonija takođe, Hrvatska od 1102. godine, dakle, 841 godinu, Crna Gora oko 600 godina, prvo pod srpskom, a potom pod osmanskom upravom i Srbija 319 godina od 1459. padom Despotovine, ne računajući do tada njen 70. godišnji status turskog vazala. Međunarodno-pravno priznanje Srbija i Crna Gora su ponovo stekle na Berlinskom kongresu 1878. godine, da bi ga ponovo obje izgubile 1918. godine ulaskom u Kraljevinu SHS, odnosno Kraljevinu Jugoslaviju.

Bosna i Hercegovina kao i sve navedene federalne jedinice (države), koristeći se svojim suverenim pravom po obnavljanju svoje državnosti na svojim narodnim skupštinama, odlučile su se udružiti u Demokratsku federativnu Jugoslaviju, zadržavajući svoje pravo na otcjepljenje iz te federacije radi sticanja vlastitog međunarodno-pravnog priznanja na nezavisnost i suverenost. Ovo pravo su one i iskoristile u procesu disolucije federativne Jugoslavije. Međunarodno priznanje vlastite nezavisnosti i suverenosti Slovenija, Hrvatska i Makedonija stekle su 15. januara 1992. godine, Bosna i Hercegovina 6. aprila 1992. godine, a Crna Gora i Srbija 2006. godine.

4. S obzirom na dvostoljetne srpske i nešto mlađe hrvatske pretenzije da dovedu u pitanje državnost i bosansku političku nacionalnost njenih stanovnika, dozvolite da vam predočim još jednu informaciju koja će biti od značaja za današnju raspravu. Nazivi za narod Bosne u njenom historijskom toku bio je u srednjem vijeku Bošnjani⁹, u vrijeme uprave Osmanlija i Austrougara Bošnjaci¹⁰ (krstjani, ristjani i muslimani), a u modernom vremenu Bosanci (i Hercegovci). Ta tri naziva su sinonimi za isti narod u različitom historijskom vremenu. Još je Prvo zasjedanje AVNOJ-a (1942) poznavalo jedinstveni nacionalni i posebni etnički naziv za stanovnike Bosne i Hercegovine: „Bosanci i Hercegovci samo ujedinjeni i složni...možete sebi ostvariti jednu ljepšu i zajedničku budućnost...vama svima i Srbima i Hrvatima i Muslimanima potrebna je iskrena i bratska saradnja da bi Bosna i Hercegovina kao jedinica...mogla

9 „Za vrijeme bosanske neovisnosti dijelilo se je bosansko državno ustrojstvo, komu je na čelu prvobitno bio ban a kasnije kralj, u dva, jedno od drugog strogo odijeljena stališa, u plemstvo i narod.

Narod, koji se je, kad se je o njemu kao predstavniku narodnosti govorilo, nazivao ukratko „Bošnjani“, sastojao se skoro od samih kmetova ili kmetića, a ovi su od gospodara dobivali u nasljedno pravo zemljište za obragivanje“. Vidi: Truhelka, Č., *Državno i sudbeno ustrojstvo Bosne u doba prije Turaka*, Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, januar-mart 1901., Sarajevo, 92-93.

10 „Letopis Matice srpske“ (prvobitni naziv „Serbske letopisi“) za god. 1825. u uredničkom tekstu o koljenima slovenskog naroda na str. 56-58. piše: „3. Bošnjaci žive između Drine, Vrbasa, Save, Dalmacije i Hema (Huma-O.I.), koji ispovedaju ili Islam, ili su katolici, ili pravoslavci“.

napredovati na zadovoljstvo svih bez razlike na vjeru i stranku“.¹¹ Tu činjenicu danas je potvrdilo i naučno istraživanje etnogeneze stanovništva Bosne i Hercegovine Instituta za genetska istraživanja (IGENEA u Ženevi), koji se bavi genetskim istraživanjima evropskih naroda i koji važi za jednu od vodećih institucija iz oblasti DNK analiza. Ovaj Institut je dao procentualni sastav direktnih potomaka za Bosnu i Hercegovinu, Srbiju, Hrvatsku i druge zemlje u našem okruženju. Međutim, nas ovdje, s obzirom na temu i pretenzije Srbije i Hrvatske da dokažu da BiH nije historijska država, jer nema svoga naroda (nacije), kako kaže Tuđman, interesuje naučna zasnovanost njegove teze: „Bosna nije nacija, nema ni prava ni povijest nacije. Nacija je zemlja, ali je i rasa i krv, a takozvanu Bosnu naseljava nekoliko rasa i krvi. Kako bi neki iz te miješane i nečiste etničke situacije htjeli oblikovati cjelinu. Ne, gospodo, ne! Bosna mora nestati...“¹² Ovakva izjava proizilazi iz historijskog falsifikata, a i sam Tuđman je historičar, koji je od drugih historičara učio da je Bosna prije Osmanlija bila hrvatska zemlja, naseljena samo Hrvatima, suprotno tome srpski historičari naučavaju da je Bosna prije Osmanlija bila srpska zemlja koju su naseljavali samo Srbi, te da je ona danas avnojevska (Titina) vještačka tvorevina, koja disolucijom Jugoslavije treba da nestane kako kao zemlja pod tim imenom, tako i kao samostalni državnopravni politički entitet i bude podijeljena između Srbije i Hrvatske, a i Crna Gora je imala teritorijalne pretenzije prema istočnoj Hercegovini, jer je Sutorinu kao drugi historijski izlaz Bosne na more uspjela uzurpirati ranije.

Na žalost Tuđmanovu i Dobrice Ćosića kao očeva hrvatske i srpske nacije, o hrvatskoj odnosno srpskoj Bosni, IGENEINI¹³ nalazi pokazuju i dovode u sumnju da su i današnja Srbija i današnja Hrvatska etnički čiste srpske odnosno hrvatske zemlje. U Srbiji ima samo 30% slavenskih potomaka; u Hrvatskoj ih ima još manje 20%, koliko i u Albaniji, a u BiH još manje, svega 15% slavenskih potomaka. Sve

11 Ibrahimagić, O. (2008.), *Politički sistem Bosne i Hercegovine*, drugo izdanje, Autor, Sarajevo, 272.

12 Svjedočenje francuskog filozofa Bernarda Henry Levya u knjizi „Ljiljani i pepeo – Dnevnik pisca u bosanskom ratu“.

13 info@igenea.com, www.igenea.com

zemlje Zapadnog Balkana su naseljene različitim rasama i genetski miješanim krvno-srodničkim narodima. U Srbiji ima 21% ilirskih, 14% keltskih, 8% helenskih, 18% germanskih, 2% vikingških i 9% feničanskih potomaka. U Hrvatskoj ima 34% ilirskih, 18% keltskih, 12% germanskih, 8% feničanskih i 8% helenskih potomaka. Nasuprot i Srbiji i Hrvatskoj, u BiH je stanovništvo genetski manje izmiješano, suprotno Tuđmanovoj tezi. Naime, u BiH ima najviše ilirskih potomaka 40%, čak više nego što ih ima Albanija, iako Albanci sebe smatraju isključivo ilirskim potomcima. U Albaniji pored 30% ilirskih ima 20% slavenskih (koliko i u Hrvatskoj), 18% tračanskih, 16% feničanskih, 14% helenskih i 2% vikingških potomaka. Pored ilirskih (40%) i slavenskih (15%) u BiH ima 20% germanskih, 15% keltskih, 6% hunskih i 4% tračkih potomaka. Dakle, ni u Hrvatskoj, ni u Srbiji nema ni natpolovične većine slavenskih potomaka, čak ni sa onih 15% u BiH koje oni smatraju, svaka za sebe, da su svi oni Hrvati, odnosno da su svi oni Srbi. Ono po čemu je Bosna i danas specifična u odnosu na svoje susjede jeste da ima najviše ilirskih potomaka 40% i gotskih 20% i da nije slavenska zemlja, pa prema tome nije mogla biti ni srpska ni hrvatska, već svoja BOSANSKA. Ovo tim prije što su joj ime dali Tračani po svome plemenu Basanisi, koji su u Bosnu došli sredinom VI stoljeća.¹⁴

5. Na osnovu ovih IGENEIN-ih podataka ispada da smo svi mi na Zapadnom Balkanu u stvari bliski rasni i krvni srodnici, i da nas manje razdvaja narodnosna pripadnost, a više politizirana vjerska pripadnost, suprotno porukama objavljenih knjiga. Bilo bi normalno i poželjno da se u ovakvim multietničkim društvima, koja su karakteristika zemalja Zapadnog Balkana, počne razdvajati, više nego što je to u tekućoj političkoj praksi, vjera od politike i etnička kultura od političke kulture. Nosilac etničke kulture je narod, a nosilac političke kulture je nacija. Narod je sociološka kategorija sastavljen od plemena, bratstava i rodova, a nacija je politička kategorija vezana za naziv države i čini je svo stanovništvo jedne države, njeni građani, državljani, oni su politički narod – DEMOS dotične države iako su pripadnici različitih etničkih grupa i vjera. Rijetkost je da se narod i nacije podudaraju u postotnom broju. Da-

14 Pašić, I., *op.cit.*

kle, etnokultura je zasebna i u etno mješovitim društvima-državama svaki je narod ima zasebno, a politička kultura je zajednička za sve građane dotične države, kao političke subjekte te države.

Da nije tako, nijedno društvo niti država ne bi mogli funkcionirati. Upravo u Bosni i Hercegovini iz razloga što etnokultura hoće da bude i politička kultura, što postoje otpori da se te dvije kulture razdvoje Bosna i Hercegovina ni kao društvo ni kao država ne može efikasno da funkcionira, jer svaki konstitutivni narod hoće da ima i svoje društvo i svoju državu u Bosni i Hercegovini, mada je ona stoljećima bila jedinstveno društvo i država za sve njene stanovnike. Otuda je i onaj citat iz Proglasa AVNOJ-a narodima svih „vjera i stranaka“, a ne etnija, u sebi sadržavao činjenicu da u Bosni žive Bosanci i Hercegovci, kao politički narod, njen DEMOS, čija je politička kultura zajednička, oni su politička nacija Bosne i Hercegovine, ne dovodeći u pitanje njihovu etnokulturnu posebnost, kao Srba, Hrvata, Bošnjaka i Ostalih koji se narodnosno neopredjeljuju ili su pripadnici nacionalnih manjina.

Ovo nije moja misao. To je, evropska misao i praksa. Preuzeo sam je od njemačkog filozofa Habermasa i Švicarskog politologa Ursa Altermata, koji kažu da u etnički mješovitim društvima i državama se moraju razdvojiti etnička od političke kulture. Politička kultura mora biti zajednička. Otuda su pripadnici različitih jezičkih kultura u Švicarskoj prema Ustavu svi nacionalni Švicarci, a u Belgiji su prema Ustavu svi nacionalni Belgijanci, iako postoje etnije Valonaca, Flamanaca i dr., a u BiH naši Bošnjaci, naši Srbi i naši Hrvati neće da budu nacionalni Bosanci. Kada to upišemo u naš Ustav, Bosna će zauvijek biti mirna i svima komotna zemlja. Težimo takvoj budućnosti Bosne.

Na stvaranju građanskog društva u Bosni i Hercegovini treba nastaviti raditi. U našem bh. slučaju su pripadnici svih etnokultura politički subjekti, kao građani, njihova politička kultura je zajednička, oni su politički narod, nacija Bosanaca, nacija državljanja Bosne i Hercegovine koja je njihova primarna domovina-otadžbina, u kojoj su grobovi njihovih predaka.

REZIME

Zemlja Bosna u kontinuitetu, bez obzira na oblike državnog uređenja na njenom tlu, traje više od hiljadu godina. Sve današnje države na Zapadnom Balkanu imale su duži ili kraći državnopravni diskontinuitet u svojoj historiji. Stanovnici Bosne, neovisno od svoje prvobitno vjerske a kasnije i etničke pripadnosti, ranije i danas čine političku naciju Bosne. Ranije su bili svi Bošnjani, potom svi Bošnjaci, razlikovali su se samo po vjeri, a danas su svi oni Bosanci, neovisno što su nosioci različitih etnokultura i vjera, i nazivaju se Srbima (pravoslavci), Hrvatima (katolici), Bošnjaci (muslimani), kao i ostali, svi su oni politički narod Bosne – Bosanci.

Jedna poruka svima nama na Zapadnom Balkanu: Ključ razumijevanja historije zemalja Zapadnog Balkana nalazi se u ILIRSKOJ, a ne slavenskoj eri ovih zemalja. Vratimo se dubljem proučavanju ilirskog nasljeđa u etničkoj i političkoj kulturi ovih zemalja. Podaci IGENEE nam u tome mogu biti od pomoći; ne smijemo ih ignorisati po običaju, ako nam razbijaju naše mitove o sebi samim. Oni pokazuju, ako nismo svi braća od istog oca i matere, onda smo, svejedno braća, iako su neki od nas, samo po ocu ili samo po majci braća. Nama to ne treba da smeta da svako za sebe zadrži i svoje historijsko nasljeđe, svoju etničku kulturu i različito vjersko uvjerenje. Makar bi to saznanje da smo braća bilo dovoljno da više međusobno ne ratujemo i da živimo u bratskoj slozi i ljubavi.

Na to nas pozivaju i sve objavljene knjige.